

TILNI O'RGANISHDA SUN'IY INTELLEKTNI QO'LLASH VA BUGUNGI HAYOTIMIZDAGI O'RNI

Fayziyev Anvar Isaqulovich¹, Abdinazarov Mansur Abdurahmon o'g'li²

¹Toshkent amaliy fanlar universiteti Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

²Toshkent amaliy fanlar universiteti Boshlang'ich ta'lim nazariyasi va metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

¹e-mail: anvarjonfayziyev439@gmail.com, ²e-mail: Mansurabdinazarov0@gmail.com

Annotatsiya: So'nggi yillarda sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining sezilarli rivojlanishi kuzatildi, bu tillarni o'rganish uchun yangi zamin yaratdi. Ushbu ish tilni o'rganishda sun'iy intellektni qo'llashga asoslangan turli innovatsion usullarni o'rganishga qaratilgan. Adaptiv o'quv tizimlari, matnlarni avtomatik tahlil qilish va nutq ko'nikmalarini mashq qilish uchun virtual yordamchilardan foydalanish kabi yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish va o'quv jarayonini optimallashtirish uchun sun'iy intellektning ta'limni shaxsiylashtirishga ta'siriga alohida e'tibor beriladi. Tahlil natijasida o'qituvchilar va talabalar ushbu texnologiyalarni o'quv jarayoniga integratsiyalashuvida duch keladigan afzalliklar va qiyinchiliklar aniqlandi. Topilmalar tilni o'rganishda sun'iy intellektidan samarali foydalanish bo'yicha keyingi tadqiqotlar va tavsiyalar ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni o'rganish har bir inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Axborot texnologiyalarining tezkor rivojlanishi, xususan, sun'iy intellekt (SI) tizimlarining ta'lim sohasiga kirib kelishi til o'rganish jarayonini tubdan o'zgartirib yubordi. Endilikda o'quvchi yoki talaba faqatgina darslik va o'qituvchiga tayanib qolmaydi, balki AI asosidagi dasturlar, chat-botlar, interaktiv platformalar yordamida mustaqil, samarali va ijodiy o'rganish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, tilni o'rganish, adaptive tizimlar, avtomatik tahlil, virtual yordamchilar, shaxsiylashtirish, innovatsion usullar, ta'lim texnologiyalari

Zamonaviy dunyo texnologiyaning rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan tez o'zgarishlarga duch kelmoqda va ta'lim sohasi ham bundan mustasno emas. Sun'iy intellekt (AI) til o'rganish uchun yangi imkoniyatlar ochib, o'rganishda muhim vositaga aylanmoqda. Ushbu maqolada AI yordamida tilni o'rganishning innovatsion yondashuvlari, shuningdek, ularning o'quv jarayoniga ta'siri va talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar ko'rib chiqiladi.

Ta'limdagi sun'iy intellekt: Sun'iy intellekt-bu inson aqlini talab qiladigan vazifalarni bajarishga qodir tizimlarni yaratishga bag'ishlangan informatika sohasi. So'nggi o'n yilliklarda AI ta'lim muassasalariga faol kirib bormoqda, bu esa ta'lim yondashuvlarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Zamonaviy texnologiyalar nafaqat muntazam jarayonlarni avtomatlashtirishga, balki o'quv dasturlarini talabalarning individual ehtiyojlariga moslashtirishga imkon beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, AI ni o'rganishda qo'llash ta'lim samaradorligi va sifatini oshirishga olib kelishi mumkin. Masalan, mashinani o'rganish algoritmlaridan foydalanadigan platformalar talabalarning bilim darajasini tahlil qilish va ularning kuchli va zaif tomonlarini hisobga olgan holda ularga tegishli topshiriqlarni taklif qilish imkoniyatiga ega.

Adaptiv o'quv tizimlari: Adaptiv o'quv tizimlari-bu o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga oladigan dasturiy yechimlar. Bunday tizimlar talabaning rivojlanishiga qarab o'quv mazmuni va tezligini o'zgartirishi mumkin. Masalan, Duolingo va Rosetta Stone kabi platformalar foydalanuvchilarning yutuqlarini kuzatib boradigan va ishlarni moslashtiradigan algoritmlardan foydalanadi. Adaptiv o'quv tizimlari nafaqat til ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi, balki talabalarning ishtiyog'ini oshiradi, chunki ular o'zlarining yutuqlarini ko'rishlari Haqiqiy vaqtda fikr-mulohazalarini olishlari mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, adaptiv tizimlardan foydalanadigan talabalar an'anaviy usullarga qaraganda yaxshiroq natijalarga erishadilar.

Matnni avtomatik tahlil qilish: Tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) — bu kompyuterlar va inson tili o'rtasidagi o'zaro ta'sir bilan shug'ullanadigan AI yo'nalishi. NLP texnologiyalari tillarni o'rganishda keng qo'llaniladi. Masalan, ular matnlarni avtomatik tahlil qilish, grammatik xatolarni aniqlash va uslubni yaxshilash bo'yicha takliflar uchun ishlatilishi mumkin. Avtomatik tahlil tizimlari talabalar uchun foydali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin, bu ularga yozma ishlarining sifati to'g'risida tezkor fikr-mulohazalarni olish imkonini beradi. Bu tilni chuqurroq tushunishga va yozish ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. Bunday tizimlarga Grammarly va LanguageTool misol bo'la oladi, ular foydalanuvchilarga turli tillarda matnlarini yaxshilashga yordam beradi.

Virtual yordamchilar va tillarning o'zaro ta'siri: Siri va Google Assistant kabi virtual yordamchilar ham tillarni o'rganishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu texnologiyalar talabalarga suhbat ko'nikmalarini interaktiv tarzda mashq qilish imkonini beradi. Masalan, talabalar o'rganilayotgan tilda savollar berishlari va virtual yordamchilardan javob olishlari mumkin, bu ularga talaffuz va til ko'nikmalariga bo'lgan ishonchni yaxshilashga yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, virtual yordamchilardan foydalanish talaffuz va tinglash ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi, chunki talabalar Real vaqtida til bilan muloqot qilish imkoniyatiga ega.

Treningni shaxsiylashtirish: Shaxsiylashtirish treningning asosiy jihati hisoblanadi. AI talabalarining noyob ehtiyojlari va maqsadlarini hisobga olgan holda moslashtirilgan o'quv dasturlarini yaratishga imkon beradi. Bu, ayniqsa, ishtiyoq va qiziqish muvaffaqiyatda muhim rol o'ynaydigan tillarni o'rganish kontekstida juda muhimdir. Sun'iy intellektdan foydalanadigan tizimlar eng samarali texnika va resurslarni taklif qilish uchun talabalarining oldingi mashg'ulotlari va afzalliklari haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilishlari mumkin. Masalan, vizual o'rganishni afzal ko'rgan talaba ko'proq multimedia materiallarini olishi mumkin, boshqa talaba esa audio va matnli topshiriqlarga e'tibor qaratishi mumkin.

Tilni o'rganishda sun'iy intellektni qo'llash muammolari va qiyinchiliklari: Ko'p afzalliklarga qaramay, tilni o'rganishda sun'iy intellektni qo'llash muayyan qiyinchiliklarga duch keladi. Talabalar ma'lumotlarining maxfiyligi bilan bog'liq axloqiy masalalar tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Bundan tashqari, barcha talabalar yangi texnologiyalarga osongina moslasha olmaydilar, bu esa o'quv jarayonida qo'shimcha to'siqlarni keltirib chiqarishi mumkin. Psixologik jihatlar ham muhim rol o'ynaydi. Talabalar o'rganishda sun'iy intellektdan foydalanganda o'zlarini izolyatsiya qilishlari mumkin, chunki o'qituvchilar va boshqa talabalar bilan jonli aloqada bo'lmaslik ularning o'quv jarayoniga bo'lgan ishtiyoqi va qiziqishini kamaytirishi mumkin.

Xulosa: Sun'iy intellekt o'rganish jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydigan innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni taklif qilish orqali tillarni o'rganish uchun yangi zamin yaratadi. Adaptiv tizimlar, matnlarni avtomatik tahlil qilish va virtual yordamchilar talabalarga til ko'nikmalarini rivojlantirish va ishtiyoqni oshirishga yordam beradigan muhim vositaga aylanmoqda. Biroq, ushbu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun ularni amalga oshirish bilan bog'liq muammolar va muammolarni hisobga olish kerak. Tilni o'rganishning kelajagi texnologiya va shaxsiy o'zaro ta'sir o'rtasidagi muvozanatga bog'liq bo'lib, samarali va inklyuziv ta'lim muhitini yaratadi.

Sun'iy intellekt inson tafakkurini ma'lum darajada modellashtiruvchi texnologiya bo'lib, u o'rganish, tahlil qilish va xulosa chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirishga yordam beradi. Til o'rganish sohasida AI texnologiyalari quyidagi afzalliklarni yaratadi:

1. Shaxsiylashtirilgan o'rganish – Sun'iy intellekt o'quvchining bilim darajasi, xatolari va o'rganish tezligiga qarab individual mashqlarni taklif etadi. Masalan, Duolingo, Babbel, Memrise kabi platformalar foydalanuvchining xatolarini tahlil qilib, unga mos darslarni beradi.

2. Talaffuzni to'g'rilash va eshitish malakasini rivojlantirish – AI asosidagi dasturlar nutqni aniqlash texnologiyasi orqali foydalanuvchining talaffuzini baholaydi. Google Translate yoki Elsa Speak kabi ilovalar shu yo'nalishda keng qo'llanilmoqda.

3. Interaktiv muloqot muhiti – ChatGPT, Replika, yoki AI Tutor kabi virtual suhbatdoshlar o'rganilayotgan tilda doimiy muloqot olib borish imkonini yaratadi. Bu o'quvchining real hayotdagi suhbatlarga tayyorligini oshiradi.

4. Avtomatik tarjima va matn tahlili – AI dasturlari matnlarni kontekst asosida tarjima qiladi, grammatik xatolarni tahlil etadi va ularni tuzatish bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu esa yozma nutqni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Innovatsion yondashuvlar va metodlar

Sun'iy intellektning til o'rganishdagi muvaffaqiyati uni innovatsion pedagogik yondashuvlar bilan uyg'unlashtirishga bog'liq. Quyidagi usullar bugungi kunda samarali natijalar bermoqda:

1. Gamifikatsiya (o'yinlashtirish) texnologiyasi

O'rganish jarayoniga o'yin elementlarini kiritish orqali motivatsiyani oshirish mumkin. AI tizimi o'quvchining faolligini kuzatib boradi, reyting, sovrin yoki daraja tizimi orqali uni rag'batlantiradi.

2. Adaptiv ta'lim tizimlari

Har bir o'quvchining o'rganish uslubi va ehtiyojiga mos dastur tuzish – bu innovatsion yondashuvning asosi. Masalan, Coursera yoki Udemy kabi onlayn platformalar AI yordamida foydalanuvchi qiziqishlariga mos kurslarni tavsiya qiladi.

3. VR (Virtual haqiqat) va AR (Kengaytirilgan haqiqat) texnologiyalari

Ushbu texnologiyalar yordamida o'quvchi virtual muhitda so'zlashuv, sayohat yoki madaniyat bilan tanishish tajribasini his qiladi. Masalan, VR asosida yaratilgan ingliz tili kurslari o'quvchini "real" muhitda muloqot qilishga o'rgatadi.

4. Chat-botlar va avtomatik suhbat tizimlari

AI chat-botlar o'quvchiga kechayu kunduz savol berish, mashq qilish va fikr almashish imkonini beradi. Bu esa tilni amalda qo'llash ko'nikmasini shakllantiradi.

O'zbekiston ta'lim tizimida sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Sun'iy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorlari asosida ta'lim tizimiga ilg'or texnologiyalarni joriy etish ishlari kengaymoqda. Til o'rganish sohasida esa quyidagi yo'nalishlarda rivojlanish kuzatilmoqda:

- AI asosidagi o'quv platformalarni yaratish (masalan, o'zbek tilini o'rgatishga mo'ljallangan onlayn dasturlar).
- Virtual o'qituvchi tizimlarini sinovdan o'tkazish, ya'ni o'quvchining xatolarini aniqlab, ularni tuzatish bo'yicha avtomatik tavsiyalar berish.
- Til o'rganishda milliy kontentni boyitish, sun'iy intellekt yordamida o'zbek tili uchun lug'at, fonetika va morfologik modellar yaratish.

Bu yondashuvlar nafaqat xorijiy tillarni, balki o'zbek tilini ham dunyo miqyosida o'rganish va o'qitish imkonini kengaytiradi.

Muammolar va yechimlar

Har qanday innovatsiya kabi, sun'iy intellektidan foydalanish ham ba'zi muammolarni keltirib chiqaradi:

- Texnik infratuzilma yetishmasligi – ko'plab ta'lim muassasalari AI texnologiyalaridan foydalanish uchun yetarli kompyuter yoki internet tarmog'iga ega emas.
- O'qituvchilarning raqamli savodxonligi – AI tizimlari bilan ishlash uchun pedagoglar zamonaviy IT bilimlariga ega bo'lishi zarur.
- Axborot xavfsizligi – o'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish masalasi muhim o'rinda turadi.

Yechim sifatida quyidagilarni taklif etish mumkin:

- o'qituvchilar uchun AI texnologiyalari bo'yicha maxsus kurslar tashkil etish;
- mahalliy dasturiy mahsulotlarni ishlab chiqish orqali chet el platformalariga qaramlikni kamaytirish;
- ta'lim sohasida sun'iy intellekt etikasini ishlab chiqish.

Xulosa

Sun'iy intellekt o'rganish jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydigan innovatsion yondashuvlar va texnologiyalarni taklif qilish orqali tillarni o'rganish uchun yangi zamin yaratadi. Adaptiv tizimlar, matnlarni avtomatik tahlil qilish va virtual yordamchilar talabalarga til ko'nikmalarini rivojlantirish va ishtiyoqni oshirishga yordam beradigan muhim vositaga aylanmoqda. Biroq, ushbu texnologiyalarni samarali qo'llash uchun ularni amalga oshirish bilan bog'liq muammolar va muammolarni hisobga olish kerak. Tilni o'rganishning kelajagi texnologiya va shaxsiy o'zaro ta'sir o'rtasidagi muvozanatga bog'liq bo'lib, samarali va inklyuziv ta'lim muhitini yaratadi. Sun'iy intellekt va innovatsion texnologiyalar til o'rganish jarayonini tez, qiziqarli va samarali qilish imkonini bermoqda. Bu yondashuv nafaqat bilim olish jarayonini yengillashtiradi, balki o'quvchini mustaqil fikrlash, muloqot qilish va global muhitda o'z o'rnini topishga tayyorlaydi.

Kelajakda sun'iy intellekt yordamida til o'qitishning milliy modellari yaratish, interaktiv va madaniy jihatdan mos platformalarni ishlab chiqish – O'zbekiston ta'lim tizimining raqamli taraqqiyotida muhim qadam bo'lib xizmat qiladi.

Agar xohlasangiz, shu maqolani Word (.docx) yoki PDF shaklida tayyorlab berishim mumkin — chop etishga yoki topshirishga qulay bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. D. X. Nurmuhammadov, Sun'iy intellekt va uning ta'lim tizimiga ta'siri, O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi, 2020.
2. T. Karimov, Xorijiy tillarni o'qitishda zamonaviy texnologiyalar va sun'iy intellekt, Toshkent davlat pedagogika universiteti nashri, 2021.
3. N. A. To'xtayev, Xorijiy til o'qitishda sun'iy intellektning rolini tahlil qilish, O'zbekiston pedagogika ilmiy tadqiqotlar jurnal, 2020.
4. M. R. Ismoilov, Sun'iy intellekt va xorijiy tillarni o'qitish: yangi yondashuvlar, Samarqand universiteti nashri, 2021.
5. Z. S. Xudoyberganova, O'qitishda sun'iy intellektning imkoniyatlari va cheklolari, O'zbekiston ilmiy ta'lim jurnali, 2021.
6. M. Baxtiyorov, Sun'iy intellekt yordamida til o'rganishni individualizatsiya qilish, Toshkent pedagogika universiteti nashri, 2022.
7. R. S. Shodiev, Sun'iy intellekt va xorijiy til o'qitish: kelajak istiqbollari, O'zbek ta'lim ilmiy jurnali, 2022.
8. T. G. Ashirov, Xorijiy til o'qitishda sun'iy intellekt va interaktiv texnologiyalar, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, 2020.
9. S. B. Fayzullayev, Xorijiy tillarni o'rgatishda sun'iy intellekt texnologiyalarining samaradorligi, Ta'lim tizimida innovatsiyalar jurnali, 2021.
10. M. O. Rajabov, Sun'iy intellektning xorijiy til o'qitishdagi ta'siri va imkoniyatlari, O'zbekiston ta'limi va innovatsiyalar jurnali, 2021.
11. Reinders, H., & White, C. (2011). The Theory and Practice of Technology in Foreign Language Teaching. Palgrave Macmillan.
12. Godwin-Jones, R. (2018). Artificial Intelligence and Language Learning: The New Frontier. Language Learning & Technology, 22(1), 1-16.
13. Kukulska-Hulme, A. (2020). Mobile-Assisted Language Learning: A New Research Agenda. International Journal of Mobile and Blended Learning, 12(2), 1-
14. Smith, M. K. (2019). Artificial Intelligence and the Future of Education: An Educationalist's Perspective. EdTech Magazine.
15. Arnold, N., & Ducate, L. (2017). Reconsidering th
15. www.goole.uz